

SZEMLE

Bölcséleti Folyóirat. Repertórium 1886–1906, Magyar Filozófiai Társaság Közleményei, Repertórium 1901–1914. A repertóriumokat készítette és a kötetet szerkesztette Balog Éva, Laczkó Sándor, Szeged–Kolozsvár, 2010, PRO Philosophia, SZTE EK Társadalomtudományi Gyűjtemény, 126 I. (A magyar nyelvű filozófiai irodalom forrásai, XI.)

A változó elnevezésű (jelenleg éppen Klebelsberg Kunó nevét viselő) szegedi egyetemi könyvtár keretében működő úgynevezett Társadalomelméleti Gyűjtemény egyebek közt nagyon jelentős bibliográfiai munkát is végez. Vezetője, Laczkó Sándor irányításával létrehozta s folyamatosan gyarapítja a magyar nyelvű filozófiai irodalom elektronikus adatbázisát, amely 2010-ben már 46 ezer magyar nyelvű filozófiai publikáció adatait tartalmazta, s az anyagban sokrétű keresést tesz lehetővé. Ez az átfogó, nyugodtan mondhatjuk, alapozó jellegű munka nemcsak a filozófia művelésének fontos háttértevékenysége, de a dolog jellegéből adódóan a tudomány- és sajtótörténet számára is fontos. Az anyaggyűjtés ugyanis 1881-től veszi számba az irodalmat, s eközben a magyar nyelvű filozófiai folyóiratokat is földolgozza. A most ismertetendő kiadvány például két hajdani folyóirat (*Bölcséleti Folyóirat, Magyar Filozófiai Társaság Közleményei*) anyagát repertorizálja.

A munka voltaképpen három részből áll. Törzset, egymást követően, a két folyóirat repertóriuma adja, előttük azonban Laczkó Sándor bevezető tanulmánya 'A századforduló magyar nyelvű filozófiai folyóiratairól' tájékoztató. A sajtótörténet-írás számára mindhárom fejezet fontos.

A közreadott két repertórium ugyanis úgynevezett tükörrepertórium. Évenként veszi számba anyagát, a közlemények eredeti sorrendjében, azaz mintegy

lefényképezi azokat, és a szokásos keresést a végére helyezett névmutatóra bízta. Ez azok számára, akik a bonyolult szakrendszer kialakításában vélik megtalálni az ilyen típusú munka értelmét, túlzottan egyszerűnek látszik. Valójában filozófiatörténeti és sajtótörténeti szempontból nagyon praktikus. Az anyagot ugyanis nem dobálja szét és keveri össze egy bibliográfiai műhelyben kiagyalt, mesterséges, és a filozófusok által úgysem igen használható rendszerbe, hanem leképezi a folyóirat eredeti rendjét. Láthatóvá teszi, mi mi mellé kerül, a szerkesztő hogyan rakta össze folyóiratát, egyes problémák mikor s hogyan kerülnek elő (vagy éppen tűnnek el), hogyan alakul (változik) a munkatársi gárda stb. Ez pedig két különböző, de természetesen összetartozó stúdium számára is nagyon előnyös. A filozófiatörténész már „ránézésre” egy sor, történetileg releváns trendet a szerzők és címek időrendi alakulását megfigyelve észrevesz. Az értelmező munka első – igaz, még erősen hozzávetőleges, fölmérő jellegű – fázisa így már a repertórium forgatása közben megtörténhet. A sajtótörténész pedig, ugyanebből kiindulva, magáról a lapról, szerkesztési elveiről, a munkatársi gárda összetételéről stb. nyer így gyors információkat. S ez nagyon fontos. Egy folyóirat ugyanis sohasem részeinek – közleményeinek – mechanikus összege, amely a közlemények újrafölmondásával kimeríthető, hanem maga is mű. Egy filozófiai folyóirat például, mint egész, mint megkomponált valami is érdekes. Mint egész, több és más, mint részei külön-külön. A mesterséges – s a folyóiratban valóságosan kibontakozó gondolkodástörténeti folyamathoz képest inadekvát – „szakrendszer” ezt a többletinformációt megsemmisítené.

Ha valami hiányolható e gyakorlatból, akkor az csupán annyi, hogy a mutatót kár volt csupán

névmutatóra redukálni. Hasznos lett volna egy tárgyszómutatót is beleapplikálni. Ez ugyanis, mutató formában, nem dobná szét és keverné össze a lap anyagát, de bizonyos összefüggésekre fölhívhatná a figyelmet.

A *Bölcseleti Folyóirat* 21 évfolyamot ért meg, s közleményeinek száma hozzávetőlegesen ezer, egész pontosan 1003 tétel. A *Magyar Filozófiai Társaság Közleményei* rövidebb életű lett, „csak” tizennégy évfolyama jelent meg, s közleményeinek száma is kevesebb, a repertórium csak 403 tételt regisztrált. Jelentőségük mégis nagy, hiszen egy kevesek által művelt tudásterület átmeneti jellegű periódusát (1886–1914) testesíti meg e két lap. A megújuló, modernné váló magyar filozófia tapogatózó, bizonytalan, nagyon különböző dolgokat egyaránt tematizáló, de új témákat s új szerzőket is produkáló története fogható itt meg. A szerzők ma már többnyire „névtelenek”, tudniillik elvitorlázott velük az idő hajója, legfőljebb filológusok tudnak róluk, de persze úgynevezett nagy nevek is föl-föltűnnek – Prohászka Ottokártól Babits Mihályig. S a kevésbé ismertek közt is akad nem egy méltatlanul elfeledett, érdekes és/vagy fontos gondolkodó, mint például Posch Jenő. (A repertórium egyik haszna éppen ennek az átalakuló szellemi életnek az újrafelfedezése, pontosabban: az erre való lehetőség megteremtése.)

A kiadvány élén Laczkó Sándor tanulmánya („A századforduló magyar nyelvű filozófiai folyóiratairól”) ezt az újrafelfedezést segíti egy madártávlati kép fölrajzolásával. A szerző szerencsére nem csak bibliográfus, hanem egyben a filozófia művelője és egyetemi oktatója is, s így mintegy belülről képes képet adni a folyóiratokban lezajló filozófiai, gondolkodástörténeti folyamatokról. A filozófia és a bibliográfia szakembereként, egyesítve e két szakterület itt nagyon is együvé tartozó problematikájának ismeretét, világosan rögzíti a koordinátákat: „A 19–20. század fordulója a magyar filozófiai kultúra intézményesülését, sőt (a 19. század középső harmadához képest) pezsgését hozta magával. Ezekben az évtizedekben teremtődtek meg a filozófia hazai művelésének nyelvi, intézményes és kulturális feltételei. Önálló filozófiai fórumok jöttek létre, filozófiai könyvsorozatok jelentek meg, klasszikus filozófusok művei láttak magyar nyelven napvilágot, bölcseleti társaságok

alakultak. A tudományegyetemen egyre nagyobb teret hódítottak a magyar nyelvű filozófiai stúdióumok, s – nem utolsó sorban – magyar nyelvű filozófiai periodikák kezdtek meg működésüket.” (7.) Röviden szól az itt s most nem repertorizált, de fontos folyóiratokról (*Magyar Philosophiai Szemle, Athenaeum*) is, és természetesen jellemzi a most bemutatott két lapot is. Így megállapítja például, hogy: „A Kiss János és Palmer Mátyás teológiai tanárok szerkesztésében és kiadásában 1886-ban útjára induló *Bölcseleti Folyóirat* szellemisége szinte ellentéte volt a korai *Magyar Philosophiai Szemlének*. A Böhm Károly által ’irányzatok feletti’ módon szerkesztett *Szemlé*től eltérően a *Bölcseleti Folyóirat* (erőteljes pozitívizmus- és modernség-ellenes hangvétellel) nagyon határozottan Szent Tamás tanai és a skolasztika felújítása mellé állt.” (12.) A *Magyar Filozófiai Társaság Közleményei* „színvonalát, háttérét, funkcióját és működési elveit tekintve” lényegesen eltért a többi filozófiai folyóirattól, „mint filozófia periodika nem túl jelentős, ám azon tény miatt, hogy működésének másfél évtizede alatt a Magyar Filozófiai Társaság állt mögötte, s hogy oldalain nagyobb terjedelmű szaktanulmányok is megjelentek, mégis számot tarthat az érdeklődésre.” (19–20.) Eredetileg alig volt több mint társasági értesítő, de idővel jelentős szerzők nagyobb munkáit is közölte, így például Pauler Ákoséit vagy Palágyi Menyhértéit, s rendszeres szemleirovata is fontos lett.

Nem árt hangsúlyozni, hogy a korábbi repertóriumokkal együtt immár a kor négy legfontosabb filozófiai folyóirata bibliográfiailag föl van dolgozva, elő van készítve, s most már jöhet a részletekbe menő monografikus földolgozás.

A kutatást vezető Laczkó Sándornak, s munkatársának, Balog Évának tehát a tudomány- és sajtótörténeti kutatás is hálás lehet.

LENGYEL ANDRÁS

Fáy Zoltán, *A Gyöngyösi Ferences Könyvtár*, Gyöngyös, Ferences Plébánia és Rendház, 2012, 101 l.

Fáy Zoltán számos hivatali teendője, közéleti szerepvállalása mellett megírta annak a gyűjteménynek a történetét, amely jelenleg az ő gondjaira is